

Sententiae Sanctorum Patrum, de coena Domini

<https://hdl.handle.net/1874/454978>

SENTENTIAE
SANCTORVM
PATRV M, DE COENA
DOMINI, BONA FIDE RE-
CITATAE ET EDITAE VVIT-

TEBERGAE,

A

PHILIPPO MELANCHTHONE

ANNO M. D. XXX.

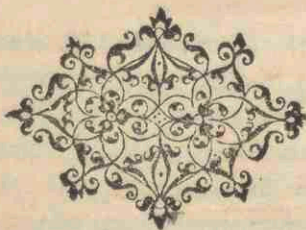
QVIBVS ADDITA EPISTOLA

PHILIPPI MELANCHTHONIS,

&

IOANNIS BRENTII

codem anno scripta.

HEYDELBERGÆ,

AD PRIORIS EXEMPLARIS FIDEM

excudebat Iohannes Spies.

M. D. LXXXIIII.

*lego responsu' oris -
tamquam ad hoc scriptu'*

LECTORI S.

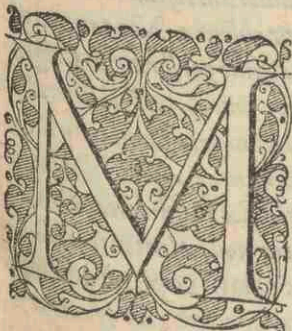

VMex autoritate & iudicio Domini Philippi Melanchthonis de sententia Augustanae Confessionis pronuntiandum esse, multi arbitrantur, has ab ipso collectas sententias & illo ipso anno trigesimo, quo Augustana Confessio est exhibitae & conscripta, editas, tibi Lector communicare volumus, quo rectius & plenius, cum & authoris ipsius & Confessionis mentem assequi, tum de praesentibus controuersijs iudicare possis.

M. D. LXXIIII

PHILIPPVS ME-
LANCHTHON FRIDE-
RICO MYCONIO.

S. D.

ITTO TIBI LOCOS VETERVM
scriptorum de cœna Domini, vt promisi,
qui testantur illos idem sensisse, quod
nos sentimus, videlicet, corpus & san-
guinem Domini verè adesse in cœna Do-
minica. Quamquam autem fides non pen-
deat ab humana autoritate, sed à verbo
DEI: tamen cùm Scriptura imbecilles à
fortioribus confirmari velit, iuuat habe-

re Ecclesie testimonia in omni genere tentationum. Vt enim viuos
libenter consulimus, quos iudicamus vsu aliquem habere spiritua-
lium rerum: ita & veteres, quorum scripta probantur, censeo consu-
lendos esse. Sunt & alia cause, cur veterum testimonia non conte-
mnam: existimo enim hoc communiter sensisse Ecclesiam, quod isti scri-
pserunt.

Neq; verò tutum est à communi sententia veteris Ecclesie di-
scedere. Quibusdam valdè hebetes videmur, quòd in verbis Euange-
lij, HOC EST CORPVS MEVM, non videamus metaphoram, nec
intelligamus nos ab infinitis questionibus vnius metaphoræ beneficio
liberari. Videtur insania esse sententiam omnium longè absur disti-
mam mordicus tenere, cùm aliam commodissimam offerat metaphoram.

Hi desiderabunt in me iudicium hìc etiam, quòd in his testimo-
nijs hyperbolas & allegorias non deprehenderim. Ego verò non igno-
ro hæc σοφὰ & ὑπερβολαὶ, vt Poëta vocat, quibus medicantur has senten-
tias alij. Verum quid non poterit eludi hac arte, si licebit allegorias
comminisci nostro arbitrio? Quidam enim callidi homines totam re-

P R A E F A T I O.

ligionis doctrinam hoc modo transformârunt in Philosophiam. Ego has sententias authorum sine glossematis nudas proposui, ut iudicium candido Lectori relinquerem, utrum de corporali presentia loquantur, an de sola efficacia. Ego quidem statuo eas *παρ' ὅς* asseuerare, quod corpus Domini verè asit in coena Dominica.

Nonnulli sine delectu maximum numerum testimoniorum con-gesserunt, in quibus plerâq; sunt ambigua & obscura. Nos tantum ea recitauimus, quæ videbantur esse quam maxime perspicua. Origens ludit suo more allegorijs, nec quicquam ex eo certi potest colligi. Apud Hieronymum extant loci quidam, qui ut nō magnopere muniant nostram sententiam, tamen aduersarijs nihil patrocinantur. Apud Nazianzenum nullam satis claram sententiam reperi. Ex Basilio citat Gratianus locum quendam, qui certè non aduersatur nostræ sententiæ. Damascenum non ascripsi, qui nostram sententiam copiosè defendit. Et quanquam non admodum vetus scriptor esse videatur, tamen opinor eum scripsisse hoc, quod diu iam senserat publicè Græca Ecclesia. Bessarion multorum authorum nomina recenset, quem optarim potius integras eorum sententias posuisse, præsertim cum de re tanta iustam disputationem instituisset, & in ijs locis versaretur, ubi locupletissime Bibliothecæ fuerunt, & ita abundaret otio, ut tam magnum librum & plenas ἀμύζας ληρῶν aduersus Trapezontium scripserit.

Quædam ex Augustino Gratianus intempestiuè detorsit ad coenam Domini, quæ citantur contra nos, & multos vehementer exercent. Sed illum locum propius inspectum comperiemus nihil ad rem facere. Duos locos ad summum, nec ampliùs proferunt isti, qui à nobis dissentiunt, ex scriptoribus veteribus, ad sententiam suam affirmandam. Ego nouum dogma, quod maximam ruinam rerum maximarum secum trahit, sine firmitioribus testimonijs non velim profiteri. Graue est enim sustinere conscientiam excitatæ tantæ discordiæ. Carolo stadium primùm excitauit hunc tumultum, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine consensu communi, quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere, aut

aut facere animaduertimus: tantum abest, ut in eo significatio aliqua Spiritus sancti animaduersa sit, imò extant manifesta signa impietatis. In tota doctrina solebat ioudeu ζειν ηχι σορια ζειν, damnabat omnes leges ab Ethnicis conditas, contendebat in foro ius ex Moysè dicendum esse, non intelligens vim & naturam Christianae libertatis, totam illam fanaticam Anabaptistarum doctrinam statim in initio τειν αμφοιν amplectebatur, cum cepisset eam in Germania serere Nicolaus Storck, & controuersiam de coena Domini, tantum odio Lutheri, non aliqua pietatis opinione mouit. Etenim cum εινονομαζια ipsius à Luthero improbata esset, cepit iste inflammatus immani cupiditate vindictæ quærere causam vendibilem, qua Lutheri existimationem prorsus obrueret. Bona pars Germania testari posset, nihil me in hac refingere. Quamquam, si testibus opus sit, libelli ipsius aduersus authorem dicent certissimum testimonium. In his appareret hominem ne ratione quidem aliqua in specie probabili motum esse ad scribendum. Quam suauiter nugatur de demonstratione vocis τεινο. Quod affert ad causam tantam Ecclesiae veteris, aut vllius magni authoris testimonium? Quæ vox est in tota disputatione, in qua sit aliqua pietatis significatio? Tantum vociferatur, ut nunc solent homines Γάλαστοι inter pocula, qui nullis fabulis, nisi maxime prophanis delectantur, Ad hæc magnam librorum partem consumit in conuicijs, & homo insulsus studet etiam vrbانيتatis laudem auferre.

Qui tam imparatus ad tantam causam accedit, is ostendit se aliqua ceca cupiditate præcipientem ferri, non moueri ratione, aut studio pietatis. Atque hic est huius fabulæ τεινο γωνιης. Nam poeta alius quispiam est, qui nulli cedit hanc laudem inuenti dogmatis. Verum hæc de Carolo studio scripsi propter vicinos nostros, ut si quid auctoritatis est in nostro testimonio, admoniti caueant ab isto portento. Miras enim artes tenet, & mirè fucata officia, quibus se insinuat in hominum animos, tamen si naturam dissimulare non diu potest. Habet ingenium vebemens & inquietum, quare ambitionem, iracundiam cito prodir.

P R Æ F A T I O.

Inspēxi & Viglephum, qui valdè tumultuatur in hac controuersia, sed deprehendi in eo multa alia errata, ex quibus iudicium de Spiritu eius fieri potest. prorsus nec intellexit, nec tenuit fidei iustitiam. Inopè confundit Euangelium & Politica, nec videt Euangelium nobis concedere, vt legitimis omnium gentium politijs vt amur, contendit presbyteris non licere vt possideant quicquam proprium, decimas nullis vult solui, nisi docentibus, quasi verò Euangelium veteri vti politicis ordinationibus. De Domino ciuili sophisticè & planè seditiosè rixatur. Adeundem modum de cœna Domini sophisticè cauillatur publicè receptam sententiam. Apparet hanc causam & in veteribus Synodis agitatam esse. Nam in decretis citatur fragmentum Symboli Ephesini non aspernandum. Vtinam verò isti, qui auctoritatem Canonum defendunt, haberent veteres canones de dogmatibus. Nunc enim fere nullos habent, nisi nuper natos, de regno, de dignitatibus, & similibus rebus nihil ad Ecclesiam pertinentibus. Ego veterum Synodorum auctoritatem libenter sequor, & quantum existimare possum ex his monumentis, quæ alicubi in historijs reperiuntur, video eos prudentissimè & sanctissimè iudicasse. Nam Synodus Nicena Euangelium Ioannis mirabili diligentia introspexit, & Gangrensis Synodus præclarè intellexit vim & naturam Christianæ libertatis, quæ contra fanaticos quosdam homines, Pepusianos opinor, similes Anabaptistis nostri temporis, de vsu politicarum ordinationum decreta plena pietatis condidit, sed nihil opus est omnes Synodos recensere. Meo quidem iudicio magna est temeritas, dogmata serere, non consulta Ecclesia veteri. Itaque collegi hos locos de cœna Domini, vt in promptu haberemus testimonia veterum, in quibus affirmatur, verè adesse corpus Christi in cœna Dominica.

Vale.

CYRIL.

CYRILLVS IN CAP.

XV. IOANNIS, VBI TRACTANTVR HAEC VERBA:

Ego sum vitis vera, &c.

NON tamen negamus, recta nos fide caritateque sincera Christo spiritualiter coniungi. Sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto pernegamus, idque à diuinis Scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam inde nobis acquirimus: Audi Paulum dicentem, quia omnes vnum corpus sumus in Christo, quia etsi multi sumus, vnum tamen in eo sumus, omnes enim vno pane participamus. An fortassis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? Quæ cum in nobis fiat, nonne CORPORALITER quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium membra Christi sunt? nescitis, inquit, quia membra vestra membra sunt Christi? Membra igitur Christi, meretricis faciam membra? Absit. Saluator etiam: qui manducat carnem meam, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Vnde considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verùm etiam & PARTICIPATIONE NATVRALI. Nam quemadmodum si quis igne liquefactam ceram, alij ceræ similiter liquefactæ ita miscuerit, vt vnum quid ex utrisq; factum videatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur.

CYRIL-

SENTENTIA CYRILLI
CYRILLVS IN CAP. SEXTO
IOANNIS, VBI REPREHENDVNTVR

*Iudai, quòd offensi essent sermone Christi, de man-
ducatine carnis.*

NAM cùm oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac potestatem signorum miraculo perceperunt, sermonem eius libenter suscipere, & si qua difficilia videbantur, eorum solutionem quarere: contra omnia faciunt: Et quomodo potest hic carnem suam nobis dare? De DEO, non sine magna impietate cõclamant, nec in mentem venit, nihil esse impossibile apud DEVM. Nam cùm animales essent, vt ait Paulus, spiritualia intelligere non poterant. Sed fatuitas quedã tam magnum sibi videtur mysterium. Sed nos magnum quãso à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmam fidem mysterijs adhibentes, nunquam in tam sublimibus rebus, illud quomodo, aut cogitemus aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbum est, & supplicij extrema causa. Ided Nicodemus etiam cùm diceret, quomodo hæc fieri possunt? Meritò audiuit. Tu es Magister in Israël, & hæc ignoras? Aliorum igitur, vt diximus, culpa perdocti, cùm DEVS operatur, non queramus quomodo, sed operis sui viam atq; scientiam illi soli concedamus. Nam quemadmodum (quamuis nullus nouit, quidnam secundum naturam DEVS sit) iustificatur tamen perfectum, cùm credat præmia illum redditurum, querentibus eum: sic etiam operum eius rationem ignoras, cùm tamen fidẽ omnia illum posse non dubitet, non contemnenda probitatis huius præmia consequetur. Ita profectò nos affici per Prophetam Iesaiam, Dominus ipse hortatur: Non enim sunt consilia mea, inquit, vt consilia vestra, nec sicut viæ vestrae, viæ meæ sunt, dicit Dominus: sed sicut exaltatur cælum à terra, sic exaltatae sunt viæ meæ à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Qui autem sapientia & virtute aded excellit, quomodo non operabitur ita miraculose, vt operum suorum ratio mentem nostram effugiat? Nonne vides quid sæpenumero Mechanici faciunt? Incredibilia videntur nobis nonnunquam enarrare, sed tamen quia similia ipsos fecisse vidimus, posse peragi ab ipsis facillè credimus. Quomodo igitur summis cruciatibus digni non erunt, qui rerum omnium opificem DEVM ita contemnunt, vt, quomodo, in operibus suis dicere audeant? Quem totius sapientia

sapientia largitorem esse non ignorant, quem omnia posse Scriptura nos docuit. Si verò tu, ó Iudæ, quomodo etiam nunc clamas, hanc tuam imperitiam ego quoque secutus, libenter quomodo ex Ægypto exiisti ro- gabo? quomodo in serpentem Mosaica fuit virga conuersa? quomodo le- pra manus affecta, vno momento temporis in pristinum statum restitu- ta iterum fuit? quomodo in naturam sanguinis aqua transferunt? quo- modo patres tui per media Maria vt per aridam effugerunt? quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem recidit, quomodo è la- pide fontes aquarum fluebant? quomodo stetit Iordanis? quomodo so- lo clamore inexpugnabilis Iericho cecidit? Innumerabilia sunt, in qui- bus si, quomodo, quæris, vniuersam euertere tibi Scripturam necesse erit, Prophetarum doctrinam & ipsius Moyfi scripta cõtemnenti. Quare cre- didisse Christo potius vos oportuit, & si quid arduum videbatur, a beo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare, quomodo potest hic nobis suam carnem dare? Nonne videris, quia cum hæc dicatis, sta- tim cum ista voce, arrogantia magna significatur?

ET DEINDE.

AMEN amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, &c. Mi- sericors certe ac mitis Christus est, vt à rebus ipsis videre licet. Non enim asperè ad crudelitatem eorum respondet, nec vllò modo contendit: sed viuificantem huius mysterij cognitionem iterum atque iterum in men- tibus eorum imprimere studet, & quomodo quidem carnem suam dabit ad manducandum, nõ docet, quia intelligere illi non potuerunt. Quàm magna verò bona, si cum fide manducabunt, adipiscuntur, id iterum at- que iterum aperit, vt æternæ desiderio vitæ ad fidem compellantur, per quam etiam deceri faciliùs potuerunt. Sic enim Esaias dixit, Si enim, in- quit, non credideritis, nec intelligetis. Oportebat igitur fidei primùm ra- dices in animo iacere, deinde illa quærere, quæ homini quærenda sunt. Illi verò, antequam crederent, importunè quærebant. Hac igitur de cau- sa Dominus, quomodo id fieri possit, non enodauit, sed fide id quæren- dum hortatur, sic credentibus discipulis fragmenta panis dedit, dicens: Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum. Calicem etiam similiter circumtulit, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Perispicis, quia sine

SENTENTIA CYRILLI

fide quærentibus mystetij modum nequaquam explanauit, credentibus autem etiam non quærentibus exposuit. Audiant hæc, qui ex arrogantia nondum Christi fidem suscipere volunt: nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ fieri participes, qui per mysticam benedictionem **IESVM** non susceperunt. Vita enim secundum naturam ille est, qui ex viuo patre genitus est: sed non minus corpus quoque suum viuificat. Coniunctum enim ineffabiliter est filio **DEI**, à quo vniuersa viuificantur. Iccirco corpus suum dicitur, & vnus cum eo est. Nempe post incarnationem vnus est, & vnus manet absque diuisione vlla, præterquam quod **DEI** patris Verbum, & templum à virgine sumptum, idem natura non sunt. Non enim est eiusdem substantiæ Verbo **DEI** homo assumptus, vnus tamen cum illo est coniunctione ineffabili. Quoniam igitur Saluatoris caro Verbo **DEI**, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est: quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ vita effecta est. Hac de causa in exuscitandis mortuis, non solum modò verbo atque imperio, vt **DEVS**, vt eatur: verum etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquã adhibebat: vt reipsa ostenderet carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse, atque fideles doceret, suum, non alterius corpus esse. Nam quando Synagogæ principis filiolum suscitabat, manum eius apprehendit, vt scribitur, & erexit dicens, Puella surge, ita vt **DEVS** & verbo & carnis suæ tactu eam excitauit, vnã ab vno le Christo, **DEO** videlicet atque homine, operationem producens. Quando etiam in ciuitatem Naim vocatam ingrediebatur, & efferebatur vnigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius, dicens, Adolescens dico tibi surge. Non ergo verbo solum semper, vt diximus, verum etiam tactu mortuus excitabat, vt ostenderet corpus quoque suum viuificare posse. Quod filio lo tactu suo corrupta redintegrantur, quomodo non viuemus, **QVI** **CARNEM ILLAM ET GVSTAVVS ET MANDVCAMVS?** Reformabit enim omninò ad immortalitatem suam participes sui. Nec velis Iudaice, quomodo quære, sed recordari, quamuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis frigiditatis suæ oblita, æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quamuis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen vitæ, ab imbecillitate nostra reuocati, ad proprietatem illius ad vitam reformamur.

Oportuit enim certè, vt non solum anima per Spiritum sanctum in beatam

beatam vitam descenderet, verumetiam vt rude atque terrestre corpus hoc cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur.

CHRYSOSTOMVS IN CAP.

VI. IOANNIS, HOMILIA LXV.

VANDO enim subit quæstio, quomodo aliquid fiat, simul subit incredulitas. Ita & Nicodemus perturbatus est, in-
quiens: Quomodo potest homo in ventrem matris suæ ite-
rato introire? Itidem & hi nunc. Quomodo potest, hic no-
bis carnem suam dare ad manducandum? Nam si hoc in-
quiris, cur non idem in quinque panum miraculo dixisti? Quomodo
eos in tantum auxit? Quia tunc tantum saturari curabant, non conside-
rare miraculum. Sed res ipsa tunc docuit, inquires, Ergo ex eo & hæc cre-
dere oportuit ei facilia factu esse. Propterea id prius fecit miraculum, vt
per illud non essent amplius increduli his, quæ postmodo diceret. Illi qui-
dem tunc temporis nihil ex his dictis, nos ipsius beneficij vtilitatem ce-
pimus.

Quare necessariò dicendum, quàm admiranda mysteria, & cur da-
ta sint, & quæ nam eorum vtilitas. Vnum corpus sumus, & membra ex
carne & ossibus eius. Quare initiati eius præceptis parere debent. Vt au-
tem non solum per dilectionem, sed RE IPSA in illam carnem conuerta-
mur, per cibum id efficitur, quem nobis largitus est. Cùm enim suum
in nos amorem indicare vellet, per corpus suum se nobis com-
miscuit, & in vnum nobiscum redegit, vt corpus
cum capite vniretur. Hoc enim aman-
tium maximè est.

SENTENTIA CHRYSOSTOMI
CHRYSOSTOMVS IN CAP.
XVI. MATTHÆI HOMI-
lia. LXXXIII.

VIGILANDVM igitur est, non enim paruum supplicium indignè communicantes expectat. Cogita quanta indignatione aduersus proditorem, aduersus eos, qui crucifixerunt ipsum, mouearis: & caue ne tu quoq; corporis & sanguinis Christi reus efficiaris. Illi acerbissimè trucidarunt, tu post tot tantaque beneficia, sordida suscipis omnia. Non enim sufficit ipsi hominem fieri, flagellis interim cædi, sed nos secum in vnam, vt ita dicam, massam reducit, neque id fide solùm, sed REIPSA nos corpus suum efficit. Qua igitur remundiorè esse non oportet eum, qui hoc sacrificio participaturus est? Quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hanc coronam pertractat? os quod igne impletur spirituali, lingua quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat in mètem tibi, quod sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea namque re nos alimur, quam angeli videntes tremunt, nec absque pauore, propter fulgorem, qui inde resilit, aspicere possunt, & nos in vnam cum illo massam reducimur, Christi corpus vnũ, & caro vna. Quis loquetur potentias Domini? Auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor vnquam membris suis oues suas nutriuit? Multæ matres post partum, alijs nutricibus infantes dederunt, quod ipse facere noluit, sed proprio corpore nos alit, & sibi coniungit atq; conglutinat. Consideremus autem, inquires, licèt apertè ad omnes pertineat. Nam si ad naturam nostram descendit, patet quoniam ad omnes: quod si ad omnes, & ad vnumquemque profectò. Sed cur non omnes inde lucrum consecuti sunt, inquires? Id certè non illius causã, qui maximè hoc optat, accidit: sed eorum culpa, qui eum suscipere nolunt. Singulis enim fidelibus per hoc mysterium se coniungit, & quos peperit, non alij nutriendos tradit, sed ipse studiosissimè alit. Hac etiam re tibi persuadens carnem illam tuam assumpsisse. Tanta igitur charitate, atque honore affecti non torpeamus. Non videtis, quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? Qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoque ad hanc mensam & ad huius calicis spiritualem accedamus papillam, imò maiori desiderio quasi lactantes pueri gratiam Spiritus sugamus, vnus sit nobis dolor, vna moestitia, si hoc alimento

mento spiritali priuamur. Non sunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorum nos ordinem tenemus : qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est.

CHRYSOSTOMVS DE DI- GNITATE SACERDO- tum.

Ὁ τῶ θαύματ' ὦ τῆς τῆ θεῶ φιλανθρωπίας, ὁ μετὰ πατὸς ἀνω κρη-
μῶν κατὰ τὴν ὄραν ἐκείνῳ ταῖς ἀπάντων κατέχευται χερσὶ, καὶ δι-
δῶσιν αὐτὸν τοῖς βυλομένοις περὶ ἐπιξασθαι καὶ ὄρα λαβεῖν. O ingens
miraculum, ὁ magnam DEI beneuolentiam erga nos, is qui sedet supra
cum patre, illa hora omnium manibus detinetur, & dat se volentibus
circundare & complecti.

VVLGARIS IN MATTH.

Ὁυ γὰρ εἶπε, τὸ τὸ βεῖ σύμβολον, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὸ σῶμα, δεικ-
κῶς, ἵνα μὴ νομίσῃ τίς τύπον εἶναι τὰ φαινόμενα. Id est, Non enim di-
xit, hoc est Symbolum, sed hoc est corpus meum, demonstratiuè, ne quis
putaret, ea, quæ cernuntur, typum esse.

VVLGARIS IN MARCVM.

 VM benedixisset, hoc est, gratias egisset, fregit panem, id
quod etiam nos facimus, preces adiungendo: Hoc est cor-
pus meum, hoc inquam. quod sumitis. Non enim figura
tantum & exemplar quoddam Dominici corporis panis
est, sed in illum conuertitur corpus Christi. Dominus enim
dicit, Panis, quem ego dabo, caro mea est, non dixit: Figura est carnis meæ,
sed caro mea est. Et iterum, nisi ederitis carnem filij hominis. Et quomo-
do, inquis, caro non videtur? O homo propter nostram infirmitatem i-
stud fit: Quia enim panis quidè & vinum ex his sunt, quæ assuetimus, ea
non abhorremus; sanguinem verò propositum & carnem videntes, non
B 3 ferre-

ferremus, sed adhorreremus. Iccirco misericors DEVS, nostram infirmitati condescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat.

HILARIUS LIBRO VIII. DE TRINITATE.

I verè igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque verè sub mysterio carnis corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodo voluntatis vnitas asseritur, cum naturalis per Sacramentum proprietates, perfectæ Sacramentum sit vnitatis? Non est humano aut seculi sensu in rebus DE Iloquendum, neque per violentam atque impudentem prædicationem celestium dictorum sanitati, alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt, legamus, & quæ legerimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus. Ipse enim ait: Caro mea verè est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate sanguinis & carnis non relictus est ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione & fide nostra, verè caro est, & verè sanguis est. Et hæc acceptæ atque hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An hoc veritas non est? Contingat planè his verum nõ esse, qui CHRISTVS IESVS verum esse DEVM negant. Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc, quod sumus nos, in DEO est. Quod autem in eo per Sacramentum comunicatæ carnis & sanguinis sumus, ipse testatur, dicens: Et hinc mundus iam me non videt, vos autem me videbitis, quoniam & ego in vobis, & vos in me, & ego in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Si voluntatis tantum vnitatem intelligi vellet, cur gradum quendam atque ordinem consummandæ vnitatis exposuit, nisi vt cum ille in patre per naturam diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille rursus in nobis per Sacramentorum interesse mysterium crederetur, ac sic perfectæ per mediatorem vnitas doceretur, cum nobis in se permanentibus ipse maneret in patre, & in patre manens

nens ipse maneret in nobis, & ita ad unitatem patris proficeremus, cum qui in eo naturaliter secundum natiuitatem æternam inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipso in nobis naturaliter permanente. Quod autem naturaliter in nobis hæc vnitas sit, ipse ita testatus est, qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.

Item: Sicut misit me pater viuens, & ego viuo per patrem, & qui manducat carnem meam, & ipse viuuet per me: viuuit ergo per patrem, & quomodo per patrem viuuit, eodem modo & nos per carnem eius viuemus.

Item: Hæc vitæ nostræ causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuri per eum ea conditione, qua viuuit ille per patrem.

Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum viuimus, id est, naturam suæ carnis adepti, quomodo non naturaliter secundum Spiritum in se patrem habeat, cum viuat ipse per patrem?

Item: Hæc autem iccirco commemorata sunt à nobis, quia voluntatis tantum inter patrem & filium unitatem hæretici mentientes, unitatis nostræ ad DEVM utebantur exemplo, tanquam nobis ad filium & per filium ad patrem obsequio tantum & voluntate religionis unitis, nulla per Sacramentum carnis & sanguinis naturalis communionis proprietates indulgeretur, cum & per honorem nobis datum DEI filij, & permanentem in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inseparabiliter unitis mysterium veræ ac naturalis unitatis sit prædicandum.

CYPRIANVS AD CAECI- LIVM.

VAERENDVM est enim ipsi, quem sint secuti. Nam si in sacrificio, quod Christus est, non nisi Christus sequendus est, utique id nos obaudire & facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandauit.

CYPRI-

SENTENTIA IRENAEI
 CYPRIANVS IN SERMONE
 DE COENA DOMINI, SI TAMEN
*non fallit titulus, sed cuiuscunq; esse authoris opus,
 apparet non esse recens scriptum.*

DANIS iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro. Et sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infundit essentia, vt esset religioni circa Sacramenta deuotio, & ad veritatem, cuius corpus Sacramenta sunt, sincerior pateret accessus, vsq; ad participationem Spiritus.

IRENÆVS LIB. V. CON-
 TRA VALENTINVM.

VANI autem omni modo, qui vniuersam dispositionem Dei contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes, non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autem secundum hæc videlicet, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neq; calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius est, neque panis, quem frangimus, communicatio corporis eius est. Sanguis enim non est, nisi à ventis & carnibus, & à reliqua, qua est secundum hominem substantia, qua verè factum Verbum DEI, sanguine suo redemit nos. Quemadmodum & Apostolus eius ait: In quo habemus redemptionem in sanguine eius, & remissionem peccatorum. Et quoniam membra eius sumus, & per creaturam nutrimur: Creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens, quemadmodum vult, eum calicem, qui est creatura, suum corpus confirmauit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum DEI, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia. Quomodo carnem negant capacem esse donationis DEI, qui est vita æterna, qua sanguine & corpore Christi nutritur?

Ad hunc modum, & alio loco Irenæus ratiocinatur, non posse carnem

nem prorsus perire, quia corpore Christi nutriatur, libro 4. contra Valentinum.

Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore & sanguine Domini alitur? Et paulò post: Quemadmodum enim, qui est à terra panis percipiens vocationem DEI, iam non communis panis est, sed Eucharistia, & ex duabus rebus consistens, terrena & cœlesti, Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia, &c.

Extant inter Ambrosij libros, duo libelli, quorum alter titulum habet, de mysterijs initiandis, alter, de Sacramentis. In his palàm affirmatur, quòd non tantum significet panis corpus Domini, sed re ipsa corpus Christi detur in cœna. Ego hos libellos video non admodum dissimiles esse aliorum Ambrosij scriptorum. Et in posteriori citatur græca sententia τὴν ἐπιούσῃαν ἡμέραν, more Ambrosij. Sed vt non sint Ambrosij, sunt enim sic satis confusè scripti, apparet tamen circiter illa tempora natos esse, recensetur enim vetus mos, qui solitus est obseruari in baptizadis his, qui iam grandes natu recipiebant Euangelium. Et tantum duorum Sacramentorum mentio fit, Baptismi, & cœnæ Domini, ibi sic legitur: Fortè dicas. Aliud video, quomodo tu mihi afferis, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest vt probemus. Quantis igitur vtremur exemplis? Vt probemus non hoc esse, quòd natura formauit, sed quòd benedictio consecrauit, maioremq; vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiàm natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens, Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur Prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis, & virgæ. Currebant Ægypti flumina puro aquarum meatu, subitò de fontium venis sanguis cœpit erumpere. Non erat potus in fluuijs, rursus ad Prophetæ preces cruor cessauit fluminum, aquarum natura remeauit. Circumclusus vndique erat populus Ebræorum, hinc Ægyptis vallatus, inde mari clausus, virgam leuauit Moyses, separauit se aqua, & in murorum speciem congelauit, atq; inter vndas via pedestris apparuit. Iordanis retrorsum conuersus, contra naturam in sui fontis reuertitur exordium. Nónne claret naturam vel marinorum fluctuum, vel fluuialis cursus esse mutatam? Sitiēbat populus patrum, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, vt aquam vomeret petra, quam non

SENTENTIA IRENAEI

habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, vt sitiens populus bibe-
 bere non posset, misit Moyfes lignum in aquam, & amaritudinem suam
 aquarū natura deposuit, quam infusa subito gratia temperauit. Sub Eli-
 sœo Propheta vni ex filijs Prophetarum excussum est ferrum de securi, &
 statim mersum est, rogauit Elisæum, qui amiserat ferrum, misit etiam E-
 lisæus lignum in aquam, & ferrum natauit, vtique & hoc præter natu-
 ram factum esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quam a-
 quarum liquor. Aduertimus igitur maioris esse virtutis gratiam, quam
 naturam. Et adhuc tantum Prophetica benedictionis numeramus gra-
 tiam. Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam con-
 uerteret, quid dicemus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Do-
 mini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud, quod accipis,
 Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Eliæ, vt ignem
 de coelo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum?
 De totius mundi operibus legisti. Quia ipse dixit, & facta sunt, ipse
 mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere,
 quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant?

Hæc tam longa recitatio exemplorum clarè ostendit, authorem
 sensisse, panem non esse tantum signum, sed naturam panis mutari.

Gratianus citauit locum ex Augustino, qui malè
 detortus ad coenam Dominicam multos offendit.

Quare ne quis imprudens falleretur, duxi eum ascribendum ac re-
 ponendum esse. Prius recitabo totum caput, vt extat in libro Decre-
 torum.

Prima quidem hæresis in discipulis Christi, velut à duritia eius ser-
 monis facta est. Cùm enim diceret, nisi quis manducauerit carnem meam
 & biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam. Illi verò non
 intelligentes dixerunt ad inuicem. Durus est hic sermo. Quis eum po-
 test manducare? Dicentes, durus est hic sermo, separauerunt se ab illo, &
 remansit cum duodecim discipulis, discedentibus illis, instruxit eos, qui
 remanserunt. Spiritus est, inquit, qui viuificat, Caro nihil prodest. Verba
 quæ locutus sum ad vos, Spiritus & vita sunt. Intellexistis spiritualiter,
 Spiritus & vita sunt. Intellexistis carnaliter, etiam sic illa Spiritus & vita
 sunt, sed tibi non sunt Spiritus & vita, qui spiritualiter non intelligis, spi-
 ritualiter intelligite, quæ locutus sum. Non hoc corpus, quod videtis,
 manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem effusuri sunt, qui
 me

me crucefigent, Sacramentum aliquod vobis commendaui, spiritualiter intellectum viuificat vos. Caro autem non prodest quicquam. Sed quomodo illi intellexerunt, sic responderunt. Carnem quippe sic intellexerunt, sicut in macello venditur, aut in cadatere dilaniatur. Sciens autem IESVS, ait, hoc vos scandalizat, quia dixi, do vobis carnem meam manducare, & sanguinem meum bibere. Si ergo videritis filium hominis ascendentem, vbi prius erat. Quid est hoc? Hic soluit, quod illos mouerat, hinc apparebit, vnde fuerant scandalizati, hic planè intelligunt. Illi autem putabant, erogaturum corpus suum. Ille dixit, se ascensurum in cœlum vtique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius, certè vel tunc videtis, quia nō eo modo, quo putatis, erogat corpus suum, vel tunc intelligetis, quia gratia eius nō consumitur morsibus. Item, donec sæculum finiatur, Dominus sursum est, sed tamen etiam hinc nobiscum est veritas Domini. Corpus enim, in quo resurrexit, in vno loco esse oportet, veritas autem eius vbiq; diffusa est.

Hactenus recensui totum caput, eo ordine, quo apud Gratianum extat. Est autem ex varijs locis consutum, quorum aliqui intempestiuè detorquentur ad cœnam Dominicam.

Nemo ignorat, quantum referat, quo loco, qua occasione aliquid dicitur, ac multo aliter dici, cum obiter ad aliquam rem alludimus, quàm vbi tota de re instituitur integra oratio. Quare & nos expendere conuenit, quo in loco, quo consilio hæ sententiæ ab Augustino dicantur, quod cum fiet, intelligemus eas non refragari receptæ sententiæ de cœna Domini. Ac iure desiderari diligentia potest in his, qui tot sæculis docuerunt Ecclesias, & infinitas disputationes de cœna Domini reliquerunt, neque tamen dederunt operam, vt huiusmodi locos, qui poterant lectorem non stultum offendere, vel patefacere, vel refutarent. Ego Gratianum existimo priuati vsus causa hoc centones collegisse, qui postea, quia pontifices non curauerunt, vt haberet Ecclesia aliquam summam, vel dogmatum, vel ordinationum Ecclesiasticarum, ab omnibus auidè recepti sunt. Nusquam enim alibi extabat vllius Synodi memoria, nusquam ordinationes Ecclesiasticæ perinde in vnum acervum collectæ reperiebantur. Porro nemo non cupiebat veteris Ecclesiæ acta & decreta cognoscere. Sed apparet istum bonum virum, dum omnia conuertit, quædam parum conuenientia interdum contexere. Certè hoc caput ex dissimilibus locis coaceruatum est.

SENTENTIA IRENÆI

Nam initio versus aliquot sunt sumpti ex enarratione Psalmi quinquagesimi quarti, vbi hæc extant verba: Prima hæresis in discipulis Christi velut ad duritiem sermonis ipsius facta est. Cum enim diceret. Nisi quis manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam in se, illi non intelligentes dixerunt ad inuicem: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? dicentes, quia durus est sermo hic, separauerunt se ab illo. Et remansit cum alijs duodecim. Tantum sumpti ex enarratione Psalmi 54. Cætera, quæ sequuntur, vsque ad postremam periodum mutuatus est, partim ex enarratione Psal. 98. partim ex commentario in sextum caput Ioannis, vbi Augustinus de fructu Sacramenti, seu de manducatione spirituali, multa dicit, quæ nos non inuiti amplectimur. Atqui hæc non impediunt manducationem ceremonialem. Nam vt vsus Sacramenti cognoscendus est, ita etiam ritus à Christo institutus retineri debet, sicut verbum oportet retinere. Paulus enim inquit, Euangelium esse potentiam DEI ad salutem omni credenti, hoc est, fidem & Spiritum sanctum concipi per Euangelium, per verbum & per Sacramenta. Neque enim sunt instituta Sacramenta tantum, vt sint professionis nostræ signa coram hominibus, sicut toga signum Romanicitatis erat, sed sunt tradita, vt per ea coram DEO erigantur corda nostra, & fidem concipiant. Adest DEVS & impellit ac mouet corda per hæc, quæ auribus atque oculis percipimus. Itaque quæ de manducatione alicubi spirituali dicuntur, non impediunt ceremonialem. Nec idè abroganda est Christi institutio, quia sine Spiritu sancto inutilis est, sed illud magis considerandum est, nec Spiritum sanctum contingere, nisi cum verbo ac Sacramentis corda concipiunt consolationem.

Sed postrema periodus magis offendit, quam tamen, cum viderimus vnde sumpta sit, intelligemus nihil ad hanc rem facere. Est autem sumpta ex commentario in septimum cap. Ioannis, ex initio tricesimi tractatus Et vt intelligi possit, nullam ibi mentionem cœnæ fieri, integra sententia ponenda est. Sic inquit Augustinus:

Euangelij sancti lectionem, de qua pridè charitati vestræ locuti sumus, ista, quæ modo lecta est, hodierna consequitur. Dominum loquentem audiebant & discipuli & Iudæi, veritatem loquentem audiebant & veraces & mendaces, charitatem loquentem audiebant & amici & inimici, bonum loquentem audiebant & boni & mali. Illi audiebant, sed ille discernabat. Et quibus sermo prodesset, & profuturus esset, videbat & præuidebat. Nos itaque si audiamus Euangelium quasi presentem Dominum, nec dicamus, O illi felici-

ces, qui eum videre potuerunt, quia multi in eis qui viderunt, & occiderunt. Multi autē in nobis, qui non viderunt, & crediderunt. Quod enim preciosum sonabat de ore Domini, & propter nos scriptū est, & nobis seruātū est, & propter nos recitatur, & propter posteros recitabitur, & donec scæculum finiatur, sursum est Dominus, sed etiam hīc est veritas Domini. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, in vno loco esse oportet, veritas eius vbique diffusa est. Dominum ergo audiamus, & quod ipse donauerit, de verbis eius & nos dicamus, &c. Vulgati codices habent, hic est veritas Dominus, Corpus enim Domini, in quo resurrexit, vno loco esse potest. Sed homines non omninō rudes literarum, facilē iudicare possunt, hanc lectionem mendosam esse. Planē habet aliquam sedulitatis laudem Gratianus, quod non grauatus est tot authores excutere, & hunc sententiarum aceruum vndique ex tam varijs locis congerere, Sed cū in hoc negotio conscientiaē in discrimen vocentur, non est tutum huiusmodi excerptis fidem habere. Interdum sententiaē sunt mutilatā, interdum malē detortā. Idem enim alio dictum loco non semper idē valet. Neq; opus est procul exempla querere, vel hāc vna Augustini sententia ostendit, quantum suo posita loco distet ab intellectu, quem parit in alio loco.

Palām est, Augustinum hic prorsus nullam mentionem coenæ Domini facere, iubet audire Christum in Euangelio loquentem, quia ipse corām nunc non doceat homines. Loquitur igitur de conuersatione visibili, qualem oportet esse docentis. Hanc negat competere Christo passim inter homines, quia oportet vno in loco, videlicet in cœlis, perpetuam eius esse conuersationem.

Ne verbum quidem hic de coena Domini dicitur. Tantū negat conuersationem visibilem, qualis est docentis, competere Christo passim. Hoc mihi quidem non videtur aptē ad coenam Domini detorqueri. Ac si quis est, cui hic locus persuadet, Augu-

SENTENTIA IRENAEI

gustinū sensisse, quòd corpus Christi non sit in cœna, is meo iudicio, vtitur coniectura leuiore, quàm res tanta postulat. Ego quidem nouum dogma in Ecclesia secutus hanc coniecturam profiteri non velim. Tota oratio de perpetua conuersatione loquitur, ex qua si vnum versum transtulerimus ad alios presentia modos, quomodo sciemus, Augustinum voluisse hunc de alia re intelligi, quàm de qua in presentia loquebatur. Vulgo aiunt, verba secundum subiectam materiã accipienda esse, quod si hic facimus, facile poterit intelligi, hunc locum non patrocinari his, qui negant corpus Domini adesse in cœna.

Non ignoro multa passim dicta occurrere in scriptoribus, quæ suspicax ingenium variè afficere queant. Nam aliàs aliter loquuntur, cum in alio argumento obiter hæc rem attingunt. Sed non est iudicanda coniecturis hæc causa, certa & clara testimonia proferenda sunt, ex quibus veteris Ecclesiæ sententiam colligamus. Si in religione valebunt coniecturæ, omnia poterunt labefactari. Hæc eò dico, vt lector expendat, quomodo in hoc loco aliud Augustinus dicat, aliud per coniecturam ratiocinentur isti, qui eum ad cœnam Domini transferunt. Cum autem Augustinus hic nullam mentionem cœnæ Domini fecerit, non est causa, cur hic locus offendat quenquam.

Nullam hic disputationem institui, neminem decreui lædere, nec quicquam dixi ad vllius contumeliam. Tantùm hunc locum Augustini patefacere volui, de quo sæpè interrogatus sum, Neque quisquam ægrè ferre debet, quod in re tanta iudicavi, non temere fidem habendam esse vulgò citatis testimonijs, sed considerandum esse, quo loco, quo consilio dicta sint. Hæc cura mea non est reprehendenda, in his qui veritatem quærunt. Nam si in foro arbitrantur in ciuile esse, non inspecta tota lege pronuntiare, multò magis in controuersijs religionis decet nos integra testimonia requirere.

Neque verò quisquam mihi persuaserit, Augustinum hoc loco sic alligare corpus Christi ad vnum locum, vt nusquam alibi esse posse confirmet,

firmet: præsertim cum Scriptura nusquam affirmet, Christum ita vno in loco esse, vt alibi esse non possit. Quid enim afferri potest, præter humanæ rationis iudicium, cur hoc loco includamus Christum in vnum locum? Quod si satis esse putassent veteres, nunquam extitissent vllæ controuersiæ de præsentia corporis Domini in coena. Quis enim non vidit absurda, quæ consequebantur, sed omnes ita senserunt, iudicium rationis debere Scripturæ cedere. Et idem author Ioannis 6. de Christo inquit, filium hominis, tamen si versaretur in terra, tamē in vnitæ personæ in cælo fuisse, verba eius hæc sunt: Christus ergo vnus est verbum, anima & caro. Vnus Christus filius DEI & filius hominis, Vnus Christus secundum vnitatem filius hominis ex tempore. Tamen vnus Christus secundum vnitatem personæ, in cælo erat, quando in terra loquebatur, sic erat filius hominis in cælo, quemadmodum filius DEI erat in terra, Filius DEI in terra in suscepta carne. Filius hominis in cælo in vnitæ personæ.

Ego igitur moneo lectorem, primùm vt meminerit non posse de coena Domini ex hoc Augustini loco iudicari, cum eius rei nulla ibi fiat mentio. Quoquo modo authoritas huius loci defendatur, tamen non debet plus valere, quàm alia clara & aperta testimonia Hilarij, aut Cyrilli, quæ manifestè affirmant corpus Christi adesse in coena. Neq; ego vllam satis firmam rationē inuenio, cur ab hac sententiã discedamus. Fieri potest, vt alia sententiã blandiatur otioso animo, quæ est magis consentanea humano iudicio, præsertim sic instructa & ornata argumentis eruditè cogitatis. Sed quid fiet in tentatione, cum disputabit conscientia, quam habuerit causam dissentienti à recepta sententiã in Ecclesia? Tunc ista verba, Hoc est corpus meum, fulmina erunt. Quid his opponet mens perterrefacta? Quibus Scripturis, qua voce DEI munit se, ac sibi persuadebit necessariò fuisse hic interpretandam metaphoram? Non satis periti videntur horum certaminum isti, qui tam facillè serunt noua dogmata,

SENTENTIA IRENAEI

dogmata, qui sic delectantur ingenio, ut magis admirentur vasa cogitationis rationes, quam verba Scripturae. Ego scio quam leuiter in tentatione excutiantur nobis à manibus, rationes illae dissentientes à Scriptura, quantumuis antea visa plausibiles. Et accedit hoc in ista controuersia magis, quam in alijs, quae vniuersae Ecclesiae, ac toti imperio minatur horribilem mutationem. Tanti scandali sustinere conscientiam sine claro & certo testimonio Scripturae, quis possit? Ego itaque sequor veteris Ecclesiae sententiam, quae affirmat adesse corpus Christi in coena, ac iudico hanc habere Scripturae testimonium. Non enim inuenio firmam rationem, cur nomine corporis in verbis coenae oporteat tantum absentis corporis signum intelligi. Quamquam enim sermo in sacris literis plenus sit figurarum omnis generis, tamen plurimum inter narrationes rerum gestarum interest, & inter ordinationes diuinas, seu dogmata de natura, seu voluntate DEI. In narrationibus exponuntur res inter homines gestae, ubi series factorum subiecta sensui, cogit nos absurde dicta figurate interpretari. Si in praecipis seu dogmatibus, quae de natura & voluntate DEI loquuntur, idem conemur facere, quid consecuturum sit, facile possunt homines eruditissimi existimare. Hic cum absurditas impingit in alios clariore locos Scripturae, seu fidei articulos, corrigenda est beneficium figurarum, sed si tantum in rationem impingat, non in Scripturas, conuenit preferre verbum DEI iudicio rationis. Necesse est enim certam esse sententiam illorum locorum, unde dogmata seu articuli sumuntur. Quod si nobis licet hos quoquo modo interpretari, deprauari poterunt omnia. Fuerunt olim astuti homines, qui hac ratione totam doctrinam Christianam transferunt in Philosophiam. Hi iudicabunt Christianos, homines illiteratos, quia parum astute intelligerent ea, quae figurate & recte dicta essent.

multa

multa absurda dogmata sine causa amplexos esse. Possem exempla recitare, sed habenda est ratio infirmi lectoris, facile enim perturbantur imperitorum mentes. An nemo fuit nostris temporibus, qui significauit huiusmodi callida interpretatione pleraq; dogmata mitigari posse?

Abrahæ mandatum est, vt circumcideret præputium. Quis non irrisit inter Ethnicos? Neque tamen licuit illi, cum institueretur ritus, aliud suspicari, quàm quod verba sonant. Homo astutus poterat disputare, rem tam ridiculam nullo modo præcipi à DEO, sed significari, libidines esse coercendas & frenandas. Hoc sum vsus exemplo, cum alia multa reperiantur magis illustria, sed non velim sciens perturbare imbecilles animos. Nullus autem locus Scripturæ proferri potest, qui testetur Christum non esse in cœna, qui cogat interpretari verba cœnæ allegoricè. Nec vsus Ecclesiæ veteris cogit ea interpretari allegoricè. Tantum repugnat verbis absurditas, que impingit in iudicium rationis, Hæc non est satis magna causa, cur à verbis discedamus. Si hoc genere absurditatis patiemur nos abstrahi à Scripturis, nihil habebimus præsidij in vlla tentatione. In afflictionibus iubemur petere, sperare, & expectare auxilium à DEO. Non cernitur præsentia DEI, si quid promissit boni, videtur alijs promississe, videtur enim irasci nobis propter peccata. Hic maxima rationi dissensio est, cum promissionibus.

Quàm difficile persuaderi potest rationi, quòd DEO sumus curæ, quòd afficiatur nostris malis. Hoc verò multo etiam difficilius persuadetur, quòd propter Christum gratis, sine nostris meritis in gratiam recipiamur, exaudiamur, defendamur & adiuuemur. Itaque si hic vincent absurda, quæ sic rationi videntur, si pluris fient quàm verbum DEI, nullam consolationem in afflictionibus habebimus. Nec pauciora absurda in tali certamine incurrunt in oculos, quàm in quæstione de cœna Domini, sed hæc non mouent otiosos animos. Illæ Geometricæ & Physicæ speculationes magnum tumultum excitant in animo vacuo, & qui conseruit rationes quarere de doctrina religionis. Et id facimus omnes pau-

SENTENTIA IRENAEI

tum modò studiosi, sed recurrendum est ad Scripturas, vbi cum non inueniam testimonium, quod corpus Christi neget adesse in coena, aut interpretetur verba coenae aliter, quàm sonant verba, non habeo rationem factis firmam, nouae sententiae docendae, praesertim quae tanta scandala excitat, quae ego nescio non posse preferri, nisi habeamus firma & certa Scripturae testimonia.

Me verò etiam alia multa in Scripturis mouent, de Christo dicta, vt verè eum adesse posse Sacramento sentiam. Nec video causam, cur non ibi verè adesse possit, vbi verè aliquid efficit. Constat autem Sacramenta ad hoc instituta esse, vt per ea DEVS moueat & exuscitet mentes ad credendum. Non enim sunt instituta, vt tantum sint notae ac signa professionis, quae discernant nos ab alijs gentibus, vt toga Romanos discernebat à Graecis, aut varietas vestitus discernit Monachos. Neque parum refert, in hac controuersia verum vsus Sacramentorum tenere, de quo magis proderat Ecclesias fideliter docere, quàm de Geometricis speculationibus, quae tantum reddunt mentes prophanas, non alunt fidem aut timorem DEI. Sed facio finem, non enim institui disputationem, sed dum Augustini locum repono, haec dicenda fuerunt, vt clarè appareret, illam sententiam ad hanc controuersiam nihil pertinere.

Cum aliquot pagellae vacarent, adiecimus etiam alia loca veterum, quibus praesentia Christi in coena Dominica affirmatur.

CHRY-

CHRYSOSTOMVS IN CAP.

XIII. MATTHÆI, HOMI-

lia. LI.

ANGAMVS ergo etiam nos fimbriam vestimenti eius, imò verè totum. Ipsum enim si volumus, non vestis solùm, sed corpus ipsius nobis propositum est, non vt tangamus solummodò, sed vt comedamus & saturemur. Adeamus igitur Christum singuli ægrotantes magna cum fide. Nam si qui fimbriam vestimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quantò magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus? Cum fide autem accedere non est, vt tantummodò propositum corpus recipias, verùm etiam multò magis, vt mundo corde tangas, vt sic adeas, quemadmodum ad ipsum Christum. Quid enim si vocem eius non audis? Nonne vides iacentem, imò verè & loquentem per Euangelistam ipsum audis? Credite igitur omnes, quia etiam verè illa cœna celebratur, in qua Christus ipse recumbat. Nihil quippe interest inter illam & hanc, non enim hæc ab homine, illa ab ipso conficitur. Quando igitur sacerdotem corpus tibi præbere videris, noli sacerdotis, sed Christi manum ad te porrigi arbitrari, &c.

VERBA AMBROSII OBIVR-
GANTIS THEODOSIVM IMPE-

ratorem, & arcentis illum à commu-
nionè.

THEODORETVS LIB. V. CAP. XVIII.

STASNE adhuc stillantes iniustæ cædis cruore manus extendes, & ijs sanctissimum Domini corpus prehendes? Vel tum preciosum illum sanguinem admouebis ori tuo, qui tantum effuderis sanguinis dictato furentis animi? Quapropter discede, neque velis peiorem iniquitatem hac alia iniquitate augere.

IUSTINVS IN SECVNDA
APOLOGIA PRO CHRIS-
TIANIS.

NON enim vt vulgarem panem & vulgare poculum hæc sumimus: sed quemadmodum per verbum DEICARO factus IESVS CHRISTVS seruator noster carnem & sanguinem pro salute nostra habuit, sic etiam per verbum precatonis & gratiarum actionis, sacram ab ipso alimoniam, quam mutata nutrit nostras carnes & sanguinem, illius incarnati IESV carnem & sanguinem esse didicimus. Nam Apostoli in suis scriptis, quæ vocantur Evangelia, sic sibi mandasse IESVM tradiderunt: sumpto pane actisq; gratijs dixisse: Hoc facite in mei memoriam, hoc est corpus meum, similiter sumpto poculo, actisq; gratijs dixisse: Hic est sanguis meus, &c.

AUGVSTINVS CONTRA
FVLGENTIVM DONATIANAM.

SICVT enim, qui manducat & bibit sanguinem Domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit: sic & qui accipit indignè baptisma, iudicium accipit, non salutem. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonum baptismum Christi percepit, sed quia bono bene non vsi sunt, malè vtendo deleti sunt. Bonum est baptismum, bonum est Christi sanguis & corpus, bona est lex, sed si quis ea legitimè vtatur. Quibusdam enim est odor mortis in mortem, quibusdam verò odor vitæ in vitam.

I D E M.

SICVT enim Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, locum in se Diabolo præbuit, sic indignè quisquis sumens Dominicum Sacramentum, nõ efficit, vt, quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim & sanguis Domini nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus, qui manducat indignè, iudicium sibi manducat.

EPISTO-

EPISTOLA
 D. PHILIPPI MELAN-
 CHTHONIS, ET IOHANNIS
 BRENTII: SCRIPTA AD ILLUSTRIS-
 simum Principem PHILIPPVM Landgravium
 Hassia, Anno M. D. XXX

ILLVSTRIS princeps, Domine clementissime,
 Scriptum, de ineunda cum Cinglianis facietate siue
 fraternitate, nobis redditum, studiosè, diligentèrque
 legimus: & C. V. humilimè oramus, vt nostrum re-
 sponsum clementer accipiat. Possumus enim DEVM
 vocare testem, nos nullius hominis, nec studio, nec o-
 dio in hoc negotio elaborare: imò dissensiones illæ ex
 animo nos perturbant, ita vt nobis in hac vita, nihil ad acerbissimi dolo-
 ris sensum grauius posset accedere, quàm hoc ipsum. Videmus enim mul-
 tos fingendis opinionibus ludere, ex quibus postea in Ecclesia, & animo-
 rum distractiones, & perturbationes conscientiarum maiores exoriantur,
 per quas etiam, subinde ad alios errores, maiori cum periculo con-
 iunctos, homines delabuntur: cuius rei iam multa exempla extant.
 Quidam enim, qui in initio duntaxat de coena, allegorias in medium attu-
 lerant, iam easdem in alijs articulis quærunt, nempe Campanus, Marti-
 nus Cellarius, Caroloostadius, Felinus: & in hoc omni animi contentio-
 ne elaborant, vt per factiones & vim, si aliter non possint, erroribus suis
 patrocinentur. Qui conatus non solum cruenta bella, sed distractiones
 in Ecclesia, & dissipationes Imperiorum, aliquot seculis, imò ad finem
 vsque mundi non instaurandas minantur. DEVM immortalem, quàm
 triste spectaculum est, horrenda ista, vel tacitis duntaxat cogitationibus
 persequi. Persuadeat ergo C. V. sibi de nobis, nos ita non his rebus dele-
 ctari, vt serio etiam perturbemur, nec (de quo fortassè suspecti quibus-
 dam esse possumus) captandæ laudis gloriaq; causalites contentiones
 que mouere. Atque ideo etiam humiliter C. V. oramus, vt responsum
 nostrum clementer audiat. Brevitati enim studuimus, ne C. V. desine-
 remus longius, Deinde etiam, quòd non iudicaremus operæ precium

E P I S T O L A

nos facturos, si ad singula capita scripti nobis propositi responderemus.

Initiò autem quod ad fraternitatem attinet, fortassis fratres, qui aliquo errore impliciti sunt, tollerari possint, vt & ipse seruator Christus discipulos errantes ferebat. At qui doctrinas prodigiòsas non modò introducunt in Ecclesiam, sed etiam defendunt, pro fratribus agnoscendi non sunt, nullo enim modo impijs & incertis dogmatibus assentiendum est. Quare quæ in eo scripto, quod nobis redditum est, de tollerandis infirmis prolixè agitantur, de ijs demum intelligenda sunt, qui incerta dogmata non conantur defendere. Etenim D. quidem Paulus Galatas in fraternitatem suscepit: de ijs autem, qui errores defendebant, dixit: Vtinam & abscindantur, qui vos labefactant. Hæc nostra est de hac simplex sententiã, quam etiam speramus nos DEO approbaturus. Quomodo enim coniungere cum aduersarijs fraternam amicitiam possumus, & consentire, vt errores suos pro vera & pia doctrina propugnent, cum & conscientia vulnere statim sensuri, nec medicinam ex ipsorum scriptis (quæ illi satisfaciãt) inuenturi simus. Bono fortassis animo candidòq; autor huius scripti disputationem istam instituit: sed nimis frigide de Theologicis rebus loqui videtur, quia & errorem in articulis fidei Scripturæ testimonijs suffultis, approbat, & certitudinem de ijsdem in Ecclesia non putat esse necessariam. At quando conscientia inter certum & incertum fluctuant, in iudicio DEI seueriori illo consistere nequeunt. D. enim Paulus dicit: Quicquid non sit ex fide, peccatum esse. Magna ergò cura diligentique rerum sacrarum experientia opus est, vt fides, in seuerissimo illo iudicio firma immotaque possit consistere. Et propterea articuli de Sacramentis, quibus quotidie vtimur, nequaquam contemnendi aut aspernandi sunt. Sed facillè coniecturam facere possumus, vnde noua hæc Theologia proficiscatur, quæ parum referre existimat, quicquid tandem in Ecclesia doceatur: ac DEO satisfactum esse iudicat, si primùm quidem otio pacique studeamus, deinde vitam virtutibus politicis vtunq; exornemus. Sed si ea perfecta & absoluta ad benè beatèque viuendum ratio est, multi Philosophi Ethnici, in numerum Christianorum erunt referendi. Quantum ad secundam partem propositi negotij attinet, de Concilio instituendo, si ijs rationibus cogere ab Imperatore, sicut scriptum est, posset pro Concilio agnosci. At siue Concilium instituatur, siue non instituatur, certè nemo cogendus est, vt veræ & piæ doctrinæ, quam profitemur, renunciet. Præterea diligenrer cauendum est, ne nimia subtilitate,

tilitate, quæ tamen nihil habet certî, cursus doctrinæ veræ & certissimæ
 impediatur, quod sanè iam etiam aliqua ex parte fieri experimur. Postre-
 mò C. V. obsecramus, ne in hoc magno & arduo negotio, de coena Do-
 minica, patiatur se à verbis institutionis, ad nescio quas allegorias ab-
 duci. Nam in ordinationibus diuinis, proprietates verborum tenenda
 est. Et quidem si rationes, quibus Cinglius mouetur, conscientijs ita sa-
 tisfacere, vt in iudicio DEI ijs niti possint, facile nos allegorias ipsius
 adprobaremus. Certum autem est, non posse acquiescere conscientias i-
 stis argumentis. Deinde manifestum est, horribiliter eos peccare, qui in-
 certa pro certis defendunt, & occasionem præbent, non modò schisma-
 tis, sed etiam bellis. Oramus autem C. V. vt sententiam, pro tenuitate
 nostra, de his rebus scriptam, clementer accipiat. Nam sanctissimè con-
 firmare possumus, nos compendij nostri causa, nihil horum suscepisse: sed
 orare DEVM Opt. Max. vt C. V. non modò liberam à falsis dogmati-
 bus & erroribus seruet, sed in reliquis etiam periculis clementer tueatur.
 Videmus enim Diabolum magna & horribilia machinari consilia. Qua-
 re cauendum est nobis, ne quid temerè agamus. Hæc C. V. breuibus re-
 spondere volumus, quòd si harum rerum explicatio copiosior à C. V. re-
 quiretur à nobis, agnoscimus hoc nos debere C. V. & quidem sum-
 mo studio: ac paulò fufius, quàm nunc fecimus, sumus
 facturi. DEVS Opt. Max. C. V. clementer
 tueatur, Amen.

F I N I S.

Ms. B. 1. 6. 3

THE HISTORY OF THE

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.